

li Židé či komunisté, vítali *Anschluss* s úlevou, a nejen to. Dokonce tak racionální lidé, jako byl Renner, se nechali na krátkou dobu unést. Hitler uskutečnil triumfální pochod z místa svého rodiště přes rakouské hranice do Vídně, přičemž ho nadšené davы vítaly a zasypávaly květinami. V roce 1945 se potrestanému Rakousku vrátila jeho nezávislost a starý Renner se stal jeho prezidentem. Od té doby se tu už o *Anschlussu* příliš nemluví.

20. Maďarsko

Dne 23. března 1919, kdy už se začaly objevovat první známky jara, procházeli se po Bouloňském lesíku dva zasmušilí američtí experti. Jeden si do svého deníku napsal: „Právě jsme se dozvěděli, že v Maďarsku vypukly nepokoje, které, jestliže se rozšíří dál, udělají ze všech našich smluv jen zbytečný cár papíru.“¹ Pokud Rakousko v Paříži vyvolávalo mírné obavy, pak Maďarsko rozeznuvalo poplašné zvony, zvlášť když dosud neznámý komunista Béla Kun uchvátil v Budapešti moc. Náhle se zdálo, že bolševismus učinil mluvný krok do bohaté Velké uherské nížiny a dostal se do klíčové strategické pozice. Nyní už stačil jen malý skok, a mohl být v Rakousku, kde už by stačil opravdu jen krůček, aby vstoupil do Balkáně, a pak už by stačil opravdu jen krůček, aby vstoupil do Balvorská, kde se komunisté blížili ke krátkému uchopení moci. Sám Kun vysílal do světa protičetci si signály, v nichž uklidňoval spojenecké vůdce a zároveň bratrsky zdravil jejich dělnickou třídu. Mnohem větší znepokojení vyvolala jeho výzva k Leninovi, jehož žádal o smlouvu. Třeba by oba komunistické státy mohly vytvořit spojnici přes sporné území na východních hranicích Polska a Československa, kde prý se místní bolševické jednotky už daly na pochod.

Mírotvorci podezřivali Maďarsko ještě dřív, než se Kun objevil na scéně. Jeho velkopanství magnátů, ustrašení venkované a jeho historie (Maďaři vtrhli do Evropy ze střední Asie v 9. století) svědčily o tom, že na Maďarsku zkrátka není zdaleka vše evropské. Liberálové rádi svalovali ty nejhorší chyby Rakouska-Uherska na maďarskou oligarchii.² „O potlačení revoluce v Maďarsku se hodné mluví,“ řekl Lloyd George svým kolegům v Radě čtyř, když se poprvé o událostech v Budapešti dozvěděl. „Nechápu, proč bychom něco takového měli dělat: jen málokterá země tak zoufale málo potřebuje revoluci. Právě dnes jsem měl rozhovor s kýmisi, kdo Maďarsko navštívil a kdo ho dobře zná; dozvěděl jsem se, že tahle země má nejhorší systém vedení velko-
statků v Evropě. Zemědělci tu jsou utlačováni jako ve středověku a stále tam existují poddanské zákony.“³

Lloyd George, jehož znalosti střední Evropy byly poněkud děravé, se tentokrát příliš nemýlil. Budapešť byla elegantním, moderním hlavním městem,

ale venkov, zdroj většiny maďarského bohatství, byl světem zcela odlišným. Nevolenství bylo zrušeno až v roce 1848, ale převážná část půdy stále patřila rozsáhlým statkům v držení aristokratů, venkovské šlechty či církve. V roce 1914 vlastnil hrabě Esterházy pozemky o rozloze 230 000 hektarů; jeden z jeho předků nosil uniformu, jejíž knoflíky byly osázené diamanty a švý ozdobeny perlami. Vznešené rodiny, spřízněné s mezinárodní šlechtou, žily na vysoké noze, ve Vídni a v Paříži vlastnily domy, měly anglické chůvy a služebnictvo, francouzské kuchaře a německé učitele hudby. Tito lidé s lehkostí konverzovali francouzsky či latinsky, maďarsky už jim to šlo hůř. Z jejich řad vycházeli političtí vůdci, generálové, občas dokonce liberální reformátoři, ale většinou to byli lidé hluboce konzervativní a nezajímali se o nic, co se odehrávalo mimo jejich svět.⁴ Nedůvěrovali židům, ačkoli si bohatí židovští průmyslníci a bankéři začali brát za manželky jejich dcery; věřili v potřebu držet ostatní, tj. Chorvaty, Slováky či Rumuny, kteří nejspíš tvořili přes polovinu populace předválečného Maďarska, pevně pod kontrolou.⁵

Muž, jehož Béla Kun v březnu 1919 svrhl, byl jeden z největších velkostatkářů v zemi. Hrabě Mihály Károlyi, který se k moci dostal během posledních chaotických dnů války, vlastnil 25 000 akrů pozemků, sklárnu, uhelný důl, přepychové venkovské sídlo, nákladný dům v Budapešti a několik loveckých chat. Vzpomínal, jak mu jednou, když dal cikánské kapele v restauraci obvyklé spopitné, jeho poručník vyčítal. „Měl jsem zaplatit alespoň dvakrát tolik, co platí ostatní, neboť prý nesmím nikdy zapomínat, že jsem hrabě Károlyi.“⁶ Osud mu dal mnohé, nikoli však všechno. Býval osamělý; ošklivé dědko s rozštěpem patra. Příbuzní a služebnictvo jej dlouho všemožně chránili, takže když se mu během prvních výprav do maďarské společnosti lidé smáli a ženy jeho první nesmělé pokusy o sblížení odmítaly, hluboce ho to ranilo.⁷

Mladý Károlyi na to reagoval posvém: s naprostou posedlostí se pouštěl do mnoha činností. Pracoval na sobě, až se stal vynikajícím řečníkem, a vstoupil do politiky. Hrál hazardní hry, pil, špatně řídil rychlé vozy. Stal se nej přednějším budapeštským dandy, pak nejdřívejším mužem ve městě. Hrál bezohledně pólo, znamenitě šermoval, jako jeden z prvních přeletěl nad městem v letadle. Všechny udivoval tím, že shledával hony nudnými, a vzbuzoval pochybnosti o svém mužství, když vyhodil jednu mladou venkovanku ze své postele (dodanou podle zavedené zvyklosti všem hostům spolu s lovnou zvěří). Jeho názory, tedy alespoň bráno standardy jeho světa, byly radikální. Před válkou byl vídán s podivnými lidmi, socialisty, buržoazními politiky, intelektuály.⁸

Když propukla válka, Károlyi nezůstal stranou. (Jeho regiment byl vyřazen z aktivní služby, dokud mu žena neporodila prvního potomka.) V roce 1918 už žádal Dohodu o separátní mír a nakonec o ukončení spojení s Rakouskem. Dne 31. října se stal maďarským premiérem; o dva týdny později

vyhlásil v Maďarsku republiku. Jeden Američan to komentoval: „Zdá se to být příjemný chlapík, je ale nervózní a neustále má z něčeho obavy, což nejspíš není zase tak překvapivé.“⁹ Armáda už dál neposlouchala rozkazy, civilní správa se rozpadla, systém přepravy zkolaboval a peníze rychle ztrácely na hodnotě.

Maďaři, jejichž území se scvrkávalo, se začali poohlížet po ochraně. Bratranec císaře, který si teď říkal Joe Habsburg, navrhl v Londýně Jiřímu V., aby se Maďarsko stalo součástí Britského impéria. Třeba, doufali Maďaři, by si mohli půjčit nějakého anglického prince.¹⁰ Podobně jako Němci a Rakušané rovněž doufali, že jejich republikánská revoluce spojenece obměkčí. Maďarská akademie apelovala na přední spojenecké učence, aby nenechali Maďarsko rozkouskovat.¹¹ Károlyi vyslal jednu prominentní feministku jako svou zástupkyni, aby zkontaktovala spojence v neutrálním Švýcarsku, mylně se domnívaje, jak se později ukázalo, že tím bude demonstrovat novou, liberální tvář Maďarska. (Dotyčná šokovala konzervativní Švýcary a většinu času se jen hádala se svým personálem.)¹² Přední budapeštská restaurace nazvala jedno jídlo na počest maršála Foché. (Bohužel to v maďarštině znělo jako „polévka proti průjmu“.)

Podobně jako všichni ostatní i Maďaři se spoléhali na Američany. „Moje mívá platforma,“ ujišťoval Károlyi americké představitele v Budapešti, je „Wilson, Wilson, Wilson“. Město bylo ověněno Wilsonovými fotografiemi a slogany jako: „Maďarsko chce jen Wilsonův mír a žádný jiný“. Maďaři tím měli na mysli, že nebude žádné sebeurčení pro menšiny uvnitř Maďarska, ale že by si jejich země měla ponechat své historické hranice. Hodně se tu mluvilo o Švýcarsku (což byla oblíbená analogie ve střední Evropě), o regionální autonomii a jazyku a ostatních právech. Károlyiho vláda se pustila do vypracovávání zákonů v tomto duchu.¹³

Prosby Maďarů byly bezvýsledné. Spojenci i nadále sledovali Maďarsko s podezřením. Byl Károlyi skutečně tak liberální, jak tvrdil? Vždyť to konců byl aristokrat, spřízněný s lidmi, kteří vehnali Maďarsko do války.¹⁴ Pokud Britové a Američané byli vůči Maďarsku chladní, pak Francouzi byli přímo nepřátelští. Francouzská politika měla za cíl dvě věci: zablokovat ruský bolševismus a vybudovat protiváhu Německu, již v tomto případě měli zajišťovat maďarští sousedé – Československo, Rumunsko a Jugoslávie. Jedený, kdo s Maďary sympatizoval, byli Italové; jednoduše proto, že je chtěli použít proti Jugoslávii. To, že Československo a Rumunsko dokázaly přenést své požadavky jako spojenci, Maďarům také příliš nepomohlo. A vlastně jim nepomohla ani ta skutečnost, že jejich hranice byly vytvářeny postupně jednak ve Výboru pro Československo a pak také ve Výboru pro Rumunsko a Jugoslávii. Nicolson, který v obou výborech zastupoval Británii, připustil: „Až moc pozdě jsme si uvědomili, že oba tyto výbory vlastně dohromady způsobily Maďarsku obrovské ztráty území a populace.“¹⁵

Částečně vinou Francouzů, jejichž vojska ve střední Evropě tvořila značnou část spojeneckých sil, Maďarsko ztratilo kontrolu nad velkou částí svého území ještě před tím, než mírová konference vůbec začala. Když v listopadu 1918 Károlyi se svými kolegy dorazil do Bělehradu podepsat kapitulaci, přijeli sem plni optimismu, s pohlednicemi, které chtěli podepsat od francouzského generála Louise Francheta d'Esperey. Generál je přijal velmi chladně a odmítl jejich tvrzení, že představují nové, liberální Maďarsko. Řekl jim: „Vaši historii moc dobře znám. Ve své zemi jste utlačovali Čechy, Slováky, Rumuny a Jugoslávce jako nepřátele; já teď tyto národy držím v hrsti; stačí mi udělat jediné gesto, a budete zničeni.“¹⁶ Francouzi umožnili Srbům postoupit na sever na maďarské území, Čechům převzít Slovensko a Rumunům posunout se na západ k jejich kýžené Transylvánii. Když si maďarská vláda stěžovala plukovníku Vixovi, šéfovi francouzské vojenské mise v Budapešti, odmítl jejich stížnosti předat dál.¹⁷

Maďaři se oprávněně obávali, že se dočasná okupace změní v trvalé vlastnictví. Rezignovali na ztrátu Chorvatska, dokonce i Slovenska, i když v obou případech doufali v mnohem šlechtetnější rozmístění hranic, než jakého se jim nakonec dostalo. Transylvánie byla něčím zcela jiným. Na druhé straně pahorků, které ji dělily od Velké uherské nížiny, ležela Transylvánská vysočina chráněná šipovitým výběžkem Karpat, v místě, kde ukazují směrem k Černému moři. Transylvánie zaujímala téměř polovinu starého maďarského království; byla bohatá a tvořila nedílnou součást maďarské historie.

Zeměpisná poloha poskytovala Transylvánii přirozenou obranu, přesto si sem během staletí našli cestu Římané, Germáni, Slované a Maďaři. V 11. století už byla v rukou Maďarů, a tak tomu v různých formách bylo až do roku 1918. Rumunští vědci tuto historii odmítali s tvrzením, že zde Rumuni byli dávno před všemi ostatními. Bratiani Nejvyšší radě v únoru řekl: „Právě na tomto území vznikl a formoval se rumunský národ; veškeré jeho snahy po staletí směřovaly k politické jednotě tohoto území.“¹⁸ (Bratiani se však nezmínil o tom, že rumunské nároky zasahovaly daleko za staré transylvánské hranice, hluboko do samého Maďarska.) Rumunsku, pokračoval, byla Transylvánie přislíbena v bukureštské smlouvě v roce 1916, kdy vstoupilo do války. To příliš přesvědčivě neznělo, protože si všichni dobře pamatovali, jak Rumunsko v roce 1918 uzavřelo s Německem separátní mír. Ve skutečnosti měl ale jeden mnohem lepší argument: dokonce i podle maďarských statistik tvořili Rumuni přes polovinu transylvánské populace, Maďaři jen 23 % a Němci a ostatní zbytek. Na konci války shromáždění transylvánských Rumunů naprostou většinou odhlasovalo připojení k Rumunsku. Místní Němci se k nim nakonec také připojili. Maďaři byli samozřejmě proti.¹⁹ Mírotvorci vyjádřili obavy o maďarskou menšinu – Bratiani na to řekl, že s ní bude zacházeno tím nejliberálnějším způsobem –, ale jinak otázku toho, že by Transylvánie měla připadnout Rumunsku, nezpo-

chybňovali.²⁰ Francouzi se totiž rozhodli dávno před tím, než Rumuny vyslechli.²¹

Mírotvorci požádali Výbor pro rumunské a jugoslávské záležitosti, aby mezi Maďarskem a Rumunskem vytyčil nové hranice. Francouzi a Italové chtěli Rumunsko rovněž štedře obdarovat pořádným kusem Maďarska, ale Britové a Američané se drželi etnických linií, což by znamenalo posunout hranice naopak víc na východ.²² Jeden britský expert však prohlásil, že „rovnováha se musí přirozeně klonit víc ke straně našeho spojence Rumunsku než našeho nepříteli Maďarska“.²³ Výbor v březnu vypracoval kompromisní zprávu, která dalekosáhle uspokojovala rumunské požadavky. Když zprávy o jejím obsahu, převážně přesné, dorazily do Maďarska, propukla zde vlna zděšení.²⁴ Plakáty s mapou Maďarska rozděleného na čtyři díly se tázaly: „Chcete vytvořit čtyři Alasaka-Lotrinska?“²⁵ Dřív než se Nejvyšší rada mohla rozhodnout k dalšímu kroku, vypukla v Maďarsku revoluce, která poražené zemi přidala ještě stigma bolševismu.

Na Károlyiho vládu útočila pravice, která s nelibostí odmítala pokusy o pozemkovou reformu, i levice, která měla pocit, že je tato reforma nedostatečná. Mírotvorci situaci pomohli jen pramálo. Zatímco Rakousko během prvních šesti měsíců roku 1919 obdrželo humanitární pomoc v podobě 288 000 tun potravin a ošacení, Maďarsko dostalo jen 635 tun.²⁶ Károlyi později v exilu hořce vzpomínal: „Naše potíže byly tisíckrát znásobeny neochotou a neschopností různých zahraničních misí v Budapešti.“²⁷ Dne 20. března jim pak zasadil poslední ránu plukovník Vix, když před Károlyiho předstoupil s rozhodnutím Nejvyšší rady vytvořit mezi Maďarskem a Rumunskem neutrální zónu. Maďarsko mělo na stažení všech svých vojsk na západ od této zóny deset dní, zatímco Rumuni mohli postoupit k jejímu východnímu okraji. To, podle mírotvorců, mělo zabránit střetům mezi oběma národy.²⁸ Maďaři to ale viděli jinak.

Károlyi před Vixem poukázal na to, že se od nich chce, aby se stáhli téměř ze stejného území, na něž si činí nárok Rumunsko, zatímco rumunským jednotkám je povoleno postoupit o 100 kilometrů na západ. Co je zastaví, aby nepokračovaly ještě dál do Maďarska? Maďaři už vědí, že rumunským závkům není radno důvěřovat. Pokud bude souhlasit s neutrální zónou, dojde k revoluci a jeho vláda padne. Pod vousy si zamumlal: „Co mě se týče, nejraději bych to už měl z krku.“ S Vixem to nehnulo; neustále opakoval, že to není věc politiky. Maďaři se musí uklidnit a přijmout z Paříže ultimatum. Byl si jist, že spojení udrží Rumunsko v patřičných mezích. To už tedy můžou rovnou okupovat celé Maďarsko, řekl Károlyi a pokračoval: „Udělejte z něj klidně francouzskou, rumunskou nebo československou kolonii.“ Vix jen pokrčil rameny. Den nato Károlyiho vláda padla a Károlyi odešel do exilu.²⁹ Zemřel v roce 1955 na francouzské Rivière.

Jak správně předpovídal, jeho následníkem se stal revolucionář. Béla Kun pocházel z malé transylvánské vesničky a byl synem opilého a liného notá-

ře. (Jeho otec byl žid – byť nedodržíující náboženské předpisy –, čehož se později chytli antisemité jakožto důkazu o velmi rozšířeném židovsko-marxistickém spiknutí.) Kun byl nafoukaný dandy a pozér, horkokrevný a sobecký člověk.³⁰ Podle většiny lidí byl rovněž ošklivý; jeho velkou hlavu neslo šlachovitě tělísko, měl placatý nos a obrovské uši.³¹ Před válkou se do jisté míry proslavil jako radikální novinář. V roce 1914 vstoupil do armády a bojoval proti Rusům na východní frontě, byl však zajat a poslán do zajateckého táboru. Ruská revoluce 1917 prudce změnila jeho politické názory i jeho osud. V roce 1918 už byl volný a v Moskvě, kde se stýkal s Leninem a dalšími bolševiky a také s vůdcem nového maďarského komunistického hnutí. Na konci války, obdařen zlatem a falešnými dokumenty od svých nových přátel, se vrátil zpět do Maďarska šířit revoluci. Bylo to skvěle načasováno.

Kun se řítil maďarskou chaotickou politickou scénou jako víchřice, vydával manifesty, požadavky, vyzýval ke stávkám a demonstracím. Když ho v Budapešti zmlátila policie, stal se mučedníkem.³² Dne 21. března, den poté, co spojenci vydali své ultimatum, Károlyiho socialističtí spojenci ve vládě navštívili Kuna ve vězení; byli připraveni předat moc komunistům. Béla Kun ještě téhož dne dostal svou svobodu, svou revoluci a svou moc, vše bez jediného výstřelu. Den nato vyhlásil Maďarsko sovětskou republikou.*

Podle jednoho mladého amerického důstojníka v Budapešti to byla revoluce spíš nacionalistická než komunistická: „Maďaři, které spojuje názor, že Maďarsko nesmí být rozkouskováno, využili bolševismu v posledním zoufalém pokusu zachránit celistvost své země.“³³ Rada čtyř v Paříži váhala. Clemenceau a jeho vojenští poradci byli pro to, poslat Rumuny a nechat je, ať s ruskými a maďarskými bolševiky dělají, co umějí. Foch přišel s velikánskou mapou, na níž ukazoval klíčovou pozici Rumunska proti bolševické frontě uprostřed Evropy. Zapomněl na bělogvarděje v jižním Rusku, řekl surově, ti už jsou ztraceni. „Právě kvůli tomuhle vám říkám: budujte na Rumunsku, protože tam není jen armáda, ale také vláda a lidi.“ Wilson přiznal, že si není přesně jist, jakým směrem by se jejich akce měly ubírat. „Jakou pozici vůči bolševikům přesně zastáváte?“ Možná bylo nerozumné vytvořit mezi Rumunskem a Maďarskem neutrální zónu: „Zdá se, že tato metoda nepřinesla zrovna kýžené výsledky.“ Měla by si mírová konference zvolit, na čí stranu se přikloní? „Formálně jsme přáteli Maďarů, a ještě větší přátelé Rumunů.“ Clemenceau odsekl: „Maďaři nejsou našimi přáteli, nýbrž nepřáteli.“ Ze všech národů Rakouska-Uherska se nejvíce bránili kapitulaci.³⁴

Lloyd George, který nyní přehodnocoval své dřívější nepřátelství vůči Maďarsku, se stavěl na Wilsonovu stranu. Koneckonců Chorvati a Slovinci také bojovali až do samého trpkého konce Rakouska-Uherska, a spojenci jsou teď jejich přáteli. „Proč tedy nezahájit rozhovory také s Maďary?“ Mírové

* Maďarská republika rad. [Pozn. red.]

smlouvy s Německem by je měly varovat všechny; předchozí víkend strávil ve Fontainebleau zvažováním jejich nedostatků, například toho, jak zanechávají Němce na polském území. Pro budoucí mír Evropy je stejně nebezpečné zanechat miliony Maďarů mimo hranice jejich vlasti. Rovněž pochyboval, na základě zkušeností s Ruskem, o možnostech řešit problém bolševismu se zbraní v ruce. „Nejednejme s Maďarskem jako s Ruskem,“ nálehal na ostatní. „Jedno Rusko nám už úplně stačí.“ Navrhl vyslat někoho spolehlivého, třeba Smutse, aby jim podal zprávy o Kunovi a jeho režimu. Wilson nadšeně souhlasil, Clemenceau už tak nadšený nebyl. Kada čtyř na nátlak Francouzů rovněž souhlasila s tím, že Rumunsku pošle vojenský materiál.³⁵

Večer 1. dubna odjel Smuts s doprovodem včetně Harolda Nicolsona ve speciálním vlaku z Paříže do Budapešti. Údajným Smutsovým úkolem bylo přesvědčit Maďary, aby neutrální zónu mezi Maďarskem a Rumunskem nepřijali; jeho skutečným úkolem však bylo odhadnout Kuna, zda by se dal využít jako neformální spojka k Leninovi. (Spojenci stále nepřišli s nějakou politikou, která by vůči Rusku fungovala.) Z britského hlediska mohla tato mise narušit francouzský vliv ve střední Evropě, což by se rovněž mohlo hodit.³⁶ Zpráva o příjezdu Smutse vyvolala v Budapešti nesmírnou vlnu vzrušení; lidé je považovali za známku toho, že pařížská mírová konference hodlá novou vládu uznat. Kun spěšně prodal poslední maďarská aktiva – jejich zásoby tuku – Itálii a objednal obrovské množství rudého sametu, jímž chtěl vyzdobit budovy vedoucí od nádraží k nejlepšímu budapeštskému hotelu, nad kterým vlála obří britská vlajka a francouzská trikolóra.

Když Smuts dorazil do Budapešti, odmítl na tuto hru přistoupit. Zatvrzele setrval ve svém speciálním vlaku a Kun musel přijít k němu. (Mile rudého sametu musely počkat až na oslavy Prvního máje, kdy se konečně využily.)³⁷ Nicolson, který nebyl přítelem Maďarska ani v jeho nejlepších dobách, pohlížel na tohoto komunistu z výšky své společenské vrstvy. „Menší, asi třicetiletý mužiček; nadutá bílá tvářička a pootevřené vlhké rty; oholená hlava, náznak rezavých vlasů; tékající podezřívavá očka; výraz trucovitého a zpustlého kriminálního.“ A nový maďarský ministr zahraničí, který Kuna doprovázel, byl stejně odporný. „Maličký umastěný žid – moly prožraný kožich – dlouhá úzká zelená kravata – špinavý límeček.“³⁸

Jednání v těsném prostoru jídelního vozu nesla příliš dobře. Kun žádal uznání; Smuts byl pevně rozhodnut mu je nedat. Kun chtěl, aby se Rumuni stáhli na východ od neutrální zóny; Smuts byl ochoten pouze k menším ústupkům, po nichž by Rumunsko dál okupovalo Transylvánii. Smuts se rozhodl, že nemá smysl dál jednat. A tak koncem druhého dne prohlásil: „Nuže, páne, musím vám dát své slohem.“ Slušné si s nimi potřásl rukama a nastoupil zpět do vlaku, který před zraky naprosto konsternovaných Maďarů pomalu opustil nádraží.³⁹ Smuts během své krátké mise došel k závěru, že Kun je pitomec, jehož vláda nejspíš dlouho nevydrží.

Mírotvorcům v Paříži ale řekl, že je ochoten vyzkoušet jeden užitečný Kunův návrh, totiž aby se národy bývalého Rakouska-Uherska sešly a vypracovaly své vlastní společné hranice a společné ekonomické postupy. Smuts dokonce krátce pracoval s Keynesem na plánu mezinárodní půjčky, která měla opět nastartovat ekonomiku v povodí Dunaje. Byly to rozumné plány, jenže z nich v Paříži nakonec nebylo nic. Italové byli zásadně proti všemu, co zaváňo obnovou Rakouska-Uherska, a nikdo ze zbývajících spojenců neměl žádný zvláštní zájem něco takového realizovat. Vezmeme-li v úvahu vzájemnou nesaňšenlivost mezi nástupci Rakouska-Uherska, bylo něco takového v roce 1919 nejspíš nad síly kohokoli. Dědicové Rakouska-Uherska se jeden druhému vzdalovali při hádkách o dědictví a v meziválečném období docházelo mezi státy podél toku Dunaje jen vzácně k malé spolupráci, ať už ekonomické či jiné.⁴⁰ Tento sen však nikdy zcela nezemřel. Syn posledního rakouského císaře, v Evropském parlamentu známý doktor Otto von Habsburg-Lothringen, neúnavně bojuje za spolupráci mezi národy, které kdysi náležely jeho předkům.

Komunisty ovládané noviny v Maďarsku tvrdily, že Smutsovou misí spojenci v podstatě jejich režim uznali. Ani slůvkem se nezmínily o jeho náhlém odjezdu, nicméně na veřejnost přece jen proniklo několik verzí, co se ve skutečnosti odehrálo, a to jen přispělo k ještě většímu neklidu.⁴¹ Šuškal se, že spojenci vysílají armádu na okupaci Budapešti, nebo že se Trockij a Rudá armáda blíží ze severovýchodu, aby podpořili nejen maďarskou revoluci, ale také tu, k níž právě došlo v Bavorsku. Rakouští rudí se hodlali zmocnit Vídně. Tito komunisté zatýkali tisíce lidí ze střední a horní třídy. Objevovale se praví-cová spiknutí s touhou uchvátit moc; levicové plány na rozpoutání masového teroru.⁴² Ne všechny tyto zvěsti byly falešné.

Trockij sice nikam nemířil, ale bolševici doufali, že se spojí s ostatními komunisty.⁴³ V Bělehradě se Franchet d'Esperey snažil přesvědčit Jugoslávce, aby vyslali část své armády na sever do Budapešti proti Kunovi.⁴⁴ V jednom vídeňském paláci se exilová šlechta tajně stýkala i s Károlyiho příbuznými a plánovala kontrarevoluci. (Při odvážném vpádu na maďarské velvyslanectví se tito spiklenci zmocnili nepříliš velké finanční částky, kterou Kun nechal poslat ze země; bohužel se okamžitě dostali do slepé uličky při hádkách, jak s tímto obnosem naložit.)⁴⁵ Na maďarském venkově, který byl v bezpečné vzdálenosti od Budapešti, připravovali maďarští důstojníci pod vedením dalšího Károlyiho bratrance vojenský puč. Přesvědčili admirála Horthyho, jednoho z hrstky rakousko-uherských námořních válečných hrdinů, aby se k nim připojil.⁴⁶

Kunův režim situaci jeho oponentům značně usnadňoval. Během svých 133 dní u moci vyhlásil dramatické a do značné míry nerealizovatelné reformy: prohibici alkoholu, socializaci továren, rozdělení velkých panství, zrušení věškerých titulů, proletářskou kulturu masám, povinné koupěle a sexuální výchovu.

vu pro školní děti, povinné přerozdělení bydlení a nábytku, standardizaci hrobů. Znepřítelil si téměř každou skupinu obyvatel, od katolíků vyděšených plány změnit kostely v kinosály, po liberály vystrašené cenzurou, svévolným zatýkáním a tajnou policií. Veřejné mínění odsoudilo tento režim nejen kvůli jeho neschopnosti vyrovnat se s inflací a s různými nedostatky, ale také kvůli jeho vlastní zkorumpovanosti.⁴⁷

Kunovu vládu nakonec položili na lopatky její vnější nepřátelé. V dubnu, týden po Smutsově odjezdu z Budapešti, rumunská armáda, lehce popostrčená francouzskými ozbrojenými silami, vyrazila skrze neutrální zónu směrem na Budapešť.⁴⁸ Češi se dali o několik dní nato do pohybu na severu. Rumuni i Čechoslováci v Paříži tvrdili, že jsou v tom nevinně. Bratianu Radě čtyř řekl: „Mám obavy, že nemáte o roli rumunské armády a maďarských provokací přesné informace.“⁴⁹ Jejich manévry byly vesměs obranné. „Jsou to takové malické zlodějské národy“, povzddechl si Lloyd George, „které chtějí jen ukrást území.“⁵⁰ Jak Rumuni postupovali stále dál na západ od míst, na něž si činili nárok, začal dokonce i Clemenceau považovat jejich požadavky za přehnané. Měl obavy z možných politických dopadů: doma se levice obávala, že chce intervenovat proti maďarským komunistům. Rovněž dostával alarmující hlášení o stavu morálky mezi francouzskými jednotkami, které ve východní Evropě dohlížely na klid zbraní.⁵¹

Maďari se dočasně vzmužili. Dokonce i pro konzervativní armádní důstojníky byl Béla Kun přijatelnější než Rumuni. Režim přestal hovořit o proletářské revoluci a dovolával se jednoduše lásky k vlasti.⁵² Dobrovolníci se do armády jen hrmuli. Italové, motivováni především nepřátelstvím k dalšímu nepřátelskému sousedovi Maďarska, Jugoslávii, prodávali Kunovi zbraň a munici. Podle jednoho britského pozorovatele předávali Maďarům rovněž informace o plánech spojenců.⁵³ V polovině května už zatlačily maďarské jednotky Čechoslováky zpět, a tím mezi ně a Rumuny zaseklý klín.

Mírotvorci v Paříži nevěděli, co si počít. Wilson měl sklon považovat Maďary za nevinné, nicméně položil nepřijemnou a už oštrepanou otázku: „Máme nějakou možnost, jak postup Rumunů zastavit?“ Lloyd George a Clemenceau navrhli leda to, aby si důkladně promluvíli s Bratianuem.⁵⁴ Je třeba přiznat, že byli značně zneklidnění jednáním s Itálií kvůli Fiume. Když se ve druhém květnovém týdnu před Radu čtyř dostala doporučení jejich expertů týkající se maďarských hranic s Rumunskem a Československem, rada je odsouhlasila takřka bez jakékoli diskuse.

Boje pokračovaly rychle dál, takže se jimi mírotvorci nakonec museli zabývat. Lloyd George a jeho vojenský poradce Henry Wilson si v červnu pozvali na oběd jistého britského novináře, který se právě vrátil z Maďarska, aby jim tamní situaci vysvětlil. Když se společně dívali na mapu střední Evropy, novinář zaznamenal, že je britský premiér dobře naladěný. Lloyd George nyní vinu za konflikt svaloval na Čechoslováky a Rumuny. „Myslím

do Rakouska a posléze do Sovětského svazu. Tam byl během Stalinových čistek zajat, obviněn ze špionáže pro rumunskou tajnou policii a na podzim roku 1939 popraven.⁶⁵

Dne 3. srpna 1919 vpochoďovaly rumunské jednotky do Budapešti. Jugoslávci a Čechoslováci této příležitosti využili a podél svých hranic postoupili hlouběji do maďarského vnitrozemí. Přes opakované stížnosti spojenců se nikdo z maďarských nepřátel ze svých pozic po celý podzim roku 1919 ani nehnul.⁶⁶ Rada slabých maďarských vláď nedokázala čelit ani těmto, ani Horthyho jednotkám, které na venkově čím dál víc nabývaly na síle. Americký vojenský představitel v Budapešti si do deníku zapsal: „Kdyby si všechny tři velmoci dokázaly udržet armády a mohly je okamžitě poslat tam, kde se začaly objevovat potíže, byla by to zcela jiná situace, jenže prestiž Nejvyšší rady pohasinála s každým dalším ultimátem, a ta neměla na bídný nářudek Rumunů žádný vliv.“⁶⁷ Mírová konference teď byla už skoro u konce. Wilson byl zpět ve Státech, kde se marně snažil nechat Společnost národů ratifikovat Kongresem, Lloyd George trávil většinu času v Londýně a Clemenceau si připravoval kandidaturu na prezidentské volby.

Rumuni, kteří nyní okupovali většinu Maďarska, drancovali vše, co po sobě Kun a jeho režim ještě zanechali. Telefony, cenné hřebce, požární střelky, boty, koberce, automobily, obilí, dobytek a železniční vagony a lokomotivy, s nimiž rychle mizeli na východě. Královna Marie radostně sdělila jednomu americkému důstojníkovi: „Můžete tomu říkat krádeže, chcete-li, nebo i jinak. Já cítím, že jsme zcela oprávněni dělat to, co dělat chceme.“ Když vojenská spojenecké mise v Budapešti vznesla své námitky, Rumuni protestovali, že berou jen zásoby pro svou armádu. Koneckonců, prohlásil Bratianu, Rumunsko přece uchránilo civilizaci před bolševismem.⁶⁸

V listopadu už toho měly mocnosti, především Británie a Francie, dost. Rumunsko, Československo a Jugoslávie dostaly rozkazy okamžitě stáhnout svá vojska z území, které podle mírové smlouvy patřilo Maďarsku. Rumunsko se jen s nechtutí podvolilo a svůj odchod nesmírně protahovalo.⁶⁹ Když v Maďarsku nastoupila nová a mnohem stabilnější vláda, spojenci se konečně rozhodli, že mohou uzavřít mír. Dne 1. prosince bylo Maďarsko vyzváno, aby do Paříže vyslalo své představitelce, a tak 5. ledna 1920 opustil Budapešť vlak. Jak projížděl zemí, stály kolem koleji davy lidí, kteří přáli jeho pasažérům dobré pořízení.⁷⁰

Hrabě Albert Apponyi, postarší šéf delegace, pocházel z rodiny, jejíž rodokmen vzešel z migrace s předky, jež ze střední Asie přišli do Uher ve 12. století. Jeho vlastní politické názory zamrzly někde ve století osmnáctém.⁷¹ Byl to velmi laskavý a zdvořilý, nesmírně kultivovaný, hluboce věřící muž a opravdový vlastenec. Odjížděl do Paříže s minimem nadějí: „Nemohu tuto velice smutnou povinnost odmítnout, ačkoli nemám sebelepší iluze, že by existovala jakákoli možnost zmírnit náš trest.“⁷² Maďarsko nemělo doslova nic, na

si,“ dodal, „že Maďaři jsou tam ze všech ti nejlepší. Představují nejsilnější rasu a vždy drželi ostatní v patřičných mezích.“ Projednávali spojeneckou intervenci proti Béliovi Kunovi. Henry Wilson se sklíčeně otázel: „A kde ty vojáky vezmeme?“ Lloyd George trval na tom, že bolševismus odumře sám od sebe. Dále prohlásil, že se mu tenhle rozhovor moc líbil a že mu hodně pomůže, až bude odpoledne jednat se svými kolegy. Novinář po tom všem došel k takovému názoru: „Bylo naprosto zřejmé, že Velká čtyřka přemýšlela o zemích na východ od Německa jen minimálně, protože měla příliš práce s hlavním provinilcem, než aby se zabývala se svými menšími oblíbenci.“⁵⁵

Rada čtyř vyslala svá varování a příkazy, jako to učinila v případě Polska, ale ani tentokrát příliš úspěšná nebyla. Rumunům sdělila, že nesmějí okupovat Budapešť. Bratianu zaujal vysoké morální stanovisko: „Chtěli jsme vpochodovat do Pešti v duchu solidarity se spojenci, abychom pomohli znovu nastolit pořádek.“⁵⁶ To bylo ořepané tvrzení; stejně tak ořepané bylo i obvinění, že spojenci nejsou Rumunsku dostatečně vděční, ačkoli jim ve válce prokázalo tak významné služby.⁵⁷ Maďaři dostali rozkaz přestat bojovat. Kun odpovídal, že Maďarsko chce zastavit palbu, pokud totéž učiní také Rumunsko a Československo.⁵⁸

Spojenci měli potíže dohodnout se na dalším kroku. Francouzské ozbrojené síly byly pro to, poslat tam armádu tvořenou rumunskými, jugoslávskými a francouzskými jednotkami, aby obsadila tu část území, která z Maďarska ještě zbyla; Američané poukázali na to, že jakmile na těchto územích Rumuni jednou budou, už z nich nikdy neodejdou.⁵⁹ Lloyd George navrhl, že by jim mohli pohrozit zastavením dodávek do Rumunska.⁶⁰ Dne 12. června se Rada čtyř rozhodla zaslat do Maďarska, Československa a Rumunska telegramy s nově vytyčenými hranicemi těchto zemí a nařídila jim stáhnout svá vojska z cizího území. K žádnému dalšímu uzurpování území už nesmějí docházet; spojenci se nenechají umluvit ke změně svých rozhodnutí „neskupulózním použitím vojenských metod“.⁶¹ Americký delegát generál Bliss dostal za úkol postarat se o to, aby se všechny jednotky stáhly. Svě ženě napsal: „To zas na bedra poklidného, mírumilovného a poněkud unaveného člověka naložili pěknou prácičku, což?“⁶²

Lloyd George varoval Wilsona a Clemenceaua: „Musíme si naši vůli vyutit okamžitě; nemůžeme už nadále jen chrlit zbytečné příkazy.“⁶³ Boje však pokračovaly. Rumuni odmítli stáhnout se na východ. Bratianu měl dle svých slov obavy ze simultánního útoku Kuna a ruských bolševiků a možná i útok ze strany Bulharska, které je prý po zuby ozbrojené.⁶⁴ V červenci mu Maďaři poskytli důvod k dalšímu postupu vpřed, když se Kun v posledním zoufalém riskantním podniku pokusil zahnat Rumuny zpět přes řeku Tisu, asi 100 kilometrů východně od Budapešti. Rumuni provedli mohutný protiúder. Několik jednotek maďarské armády, které byly ve spojení s opozicí kolem admirála Horthyho, přestalo bojovat a maďarské linie se zhroutily. Kun uprchl

základě čehož by mohlo vyjednávat. Než Kun uprchl, byly jeho hranice z větší části ustanoveny a spojenci už podepsali mírové smlouvy s jeho sousedy. Maďarům se od Francouzů dostalo chladného, avšak korektního přijetí; byli odvezeni do Château de Madrid, výletního střediska v Bouloňském lesu. Bylo s nimi zacházeno lépe než s Němci; mohli se procházet po okolí a dokonce navštěvovat místní restaurace. Svou mírovou smlouvu obdrželi při krátkém slavnostním obřadu v sídle francouzského ministerstva zahraničních věcí. Clemenceau Apponyiho stroze informoval, že druhý den může pronést prohlášení, ale že vyjednávání budou pouze písemná, nikoli ústní. Při odchodu z místnosti se francouzský premiér hlasitě a pohrdavě zasmál.⁷³

Lloyd George považoval Apponyiho prohlášení za *tour de force*.⁷⁴ Hrabě mluvil plynule francouzsky, pak přešel do stejné dokonalé angličtiny a projev zakončil bezchybnou italštinou. Poukázal na to, že Maďarsko bylo potrestáno mnohem přísněji než ostatní poražené národy. Ztratilo dvě třetiny svého území a své populace, bylo odříznuto od svých odbytí a zdrojů surovin, a očekávalo se od něj, že bude platit velké reparace. Tři a půl milionu Maďarů mělo skončit mimo hranice Maďarska. Pokud je princip sebeurčení spravedlivý, a on je toho názoru, že ano, pak by se dozajista měl vztahovat také na Maďary. Přinejmenším by měly být uspořádány plebiscity na územích, která byla Maďarsku odebrána. (Nerozumně svůj projev znevažil stížnostmi na to, že Maďari byli odsouzeni žít na území podřadných národů.)⁷⁵

Než odpověděl na jednu otázku Lloyda George, rozvinul Apponyi rozměnou etnografickou mapu, kterou s sebou přivezl, a mírotvorci se kolem ní shromáždili. Lloyd George Apponyiho pošeptal: „To byla vynikající řeč.“⁷⁶ Dokonce i Clemenceau se choval slušně. Když se Maďari vrátili do hotelu připravit si písemný komentář, vznášel se nad nimi jistý pocit naděje.⁷⁶ Britský parlament kladl kritické otázky týkající se maďarské mírové smlouvy. Několik důležitých francouzských podnikatelů se zajímalo o obnovení ekonomických vztahů mezi Francií a Maďarskem a už začaly i neformální rozhovory.⁷⁷ Italská vláda vedená novým premiérem přestala být náhle nepřátelská a naléhala na spojení, aby vzali maďarské protesty v úvahu.⁷⁸ Ani to nestačilo. Britové a Francouzi nebyli zkrátka připraveni mírové smlouvy předit; Italové zase nemínili příliš naléhat.⁷⁹ Mírotvorci mohli být také ovlivněni memorandem z Rumunska, Jugoslávie a Československa, v němž se tvrdilo, že každý pokus překreslit hranice by byl zradou.⁸⁰ To, co nakonec hrálo proti Maďarsku, byla naprostá liknavost. Jeden mladý anglický pozorovatel v roce 1919 Károlyimu řekl: „Vlády Dohody mají na starosti mnohem důležitější věci než osud nějakých deseti milionů Maďarů.“⁸¹

Maďarsku se podařilo získat jen pár menších ústupků: například možnost mít více hlídkových člunů na Dunaji. Dne 4. června 1920 během krátkého

* Husarský kousek. [Pozn. překl.]

obřadu podepsali zástupci Maďarska v Trianonském paláci mírovou smlouvu. V Maďarsku byly prapory na veřejných budovách staženy na půl žerdi. Trianon se stal zkratkou pro krutost spojenců a vzpomínka na něj živila téměř univerzální touhu Maďarů smlouvu anulovat.⁸² Vedoucí politickou figurou v meziválečných letech se stal Miklós Horthy v roli zemského správce, jelikož Maďarsko bylo stále monarchií. (Nikdy se jí nepodařilo znovu najít krále, který by se zamlouval Britům i Horthymu samému.) Horthy a jeho stoupenci si pohrávali s beznadějnými plány obnovit Maďarsko v jeho předválečných hranicích; a mezi tyto plány patřilo i zplynování českých vojáků v jejich kasárnách na Slovensku a vpád na dotyčné území s maďarskými jednotkami.⁸³ Těm umírněným by bývalo úplně stačilo znovuzískání Transylvánie.

Ve 30. letech se Maďarsko pozvolna přibližovalo jiným revizionistickým mocnostem, Hitlerově Německu a Mussoliniho Itálii. Po Mnichově 1938, kdy Československo všichni opustili a vydali je napospas Hitlerovi, Maďarsko úspěšně žádalo o část Slovenska a o celé území, na němž žili Rusíni. V roce 1940 přišlo na řadu Rumunsko a v roce 1941 Jugoslávie. S Hitlerovou podporou získalo Maďarsko zpět asi dvě pětiny Transylvánie a část Banátu na jihu. Znovunabytá teritoria si ale užilo jen krátce. V roce 1945 vítězní Spojenci vrátili hranice Maďarska do té podoby, jak ji uvádí Trianonská smlouva, a tam dosud zůstávají jako jedno z uspořádání pařížské mírové konference, které nebylo zrušeno. Zatím.

* Miklós Horthy de Nagybánya (1868–1957), viceadmirál a poslední velitel rak.-uhers. námořnictva; zemský správce od r. 1920, později fašistický diktátor. V r. 1944 se pokusil jednat se Spojenci, byl ale nacisty internován v Německu. Po r. 1945 žil v exilu v Portugalsku. [Pozn. red.]